

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ SƏHIYYƏ NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN TİBB UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

ELMAR ELMAN OĞLU BABAYEV

**İDMANÇILAR ARASINDA ƏSAS STOMATOLOJİ
XƏSTƏLİKLƏRİN YAYILMASI VƏ MÜALİCƏ-PROFİLAKTİKA
TƏDBİRLƏRİNİN EFFEKTİVLİYİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ**

3226.01 – Stomatologiya

Tibb üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKİ – 2014

Dissertasiya işi Azərbaycan Tibb Universitetinin ortopedik stomatologiya kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

tibb üzrə elmlər doktoru, dosent

A.M.SƏFƏROV

Elmi məsləhətçi:

Əməkdar bədən tərbiyəsi və idman xadimi, professor

K.Ə.KƏBİRLİNSKI

Rəsmi opponetlər:

Əməkdar elm xadimi,
tibb üzrə elmlər doktoru, professor

R.Q.ƏLİYEVƏ

tibb üzrə fəlsəfə doktoru

K.M. BABAYEV

Aparıcı müəssisə: Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Stomatologiya və üz-çənə cərrahiyyəsi kafedrası

Dissertasiya işi «28___» 11___ 2014-ci il saat _____-da Azərbaycan Tibb Universitetinin nəzdindəki FD 03.015 Dissertasiya Şurasının iclasında müdafiə olunacaqdır.

Ünvan: AZ 1022, Bakı şəhəri, Bakıxanov küçəsi, 23, Azərbaycan Tibb Universitetinin iclas zalı

Dissertasiya işi ilə Azərbaycan Tibb Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat « ___ » _____ 2014-ci ildə göndərilmişdir.

FD 03.015 Dissertasiya

Şurasının elmi katibi

t.ü.f.d.,dosent

N.A.PƏNAHOV

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

İşin aktuallığı. Müasir dövrümüzdə idmanla məşğul olan şəxslərdə intensiv və gücləndirilmiş məşqlər və psixi-emosional gərginlik müəşahidə olunur ki, bu da müxtəlif patologiyalara gətirib çıxara bilər. Həddindən artıq fiziki və psixi-emosional gərginlik zamanı simpato-adrenal sistemdə boşalma və immunitetin aşağı düşməsi olur ki, bu da müqavimətin və əmək qabiliyyətinin zəifləməsinə gətirib çıxarır. (Перхуров А.М., 2006; Долматова Т.И., 2008).

Sübut olunmuşdur ki, idmançılarda məşq və yarış zamanı paradontun iltihabi xəstəliklərinin sayı artır. (Левин М.Я., 2000; Кобрин В.Г., 2004). Ağız boşluğunun selikli qişasının, dişlərin və paradontun xəstəlikləri birbaşa orqanizmin ümumi funksional vəziyyətindən asılıdır. Veteran idmançılar arasında paradontda patoloji proseslər yaradan faktorlar vardır. Bunlara vitaminlərin çatışmazlığı, damarların ateroskelozu, orqanizmin reaktivliyinin aşağı olması, sinir-distrofik pozulmalar, hipoksiya, endokrin pozğunluqlar, mədə-bağırsaq yolunun xəstəlikləri və s. aiddir.

İdman zamanı dişlərin, damağın və çənənin travmaları son dərəcə ağır olur və güclü müalicə tələb olunur. Çox təəsüf ki, insanlığın və idmanın inkişafı yeni idman növləri ilə yanaşı üz-çənə nahiyəsinin yeni növ zədələnmələrinə gətirib çıxarıb ki, bu da idmançıların bu növ xəstəlik və zədələnmələrə qarşı profilaktikasını çox aktual edir (Свирина О.А., 2005).

İdmançılar arasında stomatoloji xəstəliklərin meydana gəlməsinə səbəb olan faktorlardan biri də həddindən artıq fiziki gərginlikdir. Belə ki, idmançılar arasında idmanla məşğul olmayan həmyaşıdlarına nisbətən kariyesin (Ngapeth-Etoundi M. et al., 2001; Reid B.C. et al., 2003), dişlərin və üz-çənə nahiyəsinin travmalarına daha çox rast gəlinir (Muller-Bolla M. et al., 2003, Hoshi A., Inaba Y., 2005; Glendor U., 2009.)

Dispanserizasiya və daimi həkim nəzarəti vasitəsilə məşq edən idmançılar arasında yüksək fiziki gərginlik nəticəsində yaranan hətta kiçik bir xəstəlik əlaməti belə öyrənilməlidir.

Bütün bunlarla əlaqədar olaraq bu işdə orqanizmdə kliniki müayinəyə qədər baş verən patoloji halların korreksiyası da aktual xarakter daşıyır. Ədəbiyyat məlumatları göstərir ki, bu və ya başqa stomatoloji xəstəliklər zamanı müxtəlif patologiyalar meydana çıxır, bunlar da müxtəlif ixtisaslı həkimlər və müxtəlif müayinə üsulları tələb edir. Bunların bir çoxu

əlaqəli şəkildə öyrənilməmişdir, yəni bu xəstəliklərin idmançılar arasında yayılması və onların orqanizmin əmək qabiliyyəti tam öyrənilməmişdir.

Tədqiqatın mədsədi: Əlbəyaxa idman növləri ilə məşğul olan idmançılar arasında ağız boşluğu orqan və toxumalarında baş verən dəyişikliklərin müəyyənləşdirilməsi.

Tədqiqatın vəzifələri:

1. İdmançılar arasında kariyesin, parodont və selikli qışa xəstəliklərinin yayılma dərəcəsinin təyini;
2. İdmançılar arasında fiziki gərginliklə stomatoloji status arasında qarşılıqlı əlaqənin müəyyənləşdirilməsi;
3. Müxtəlif funksional vəziyyətlərdə idmançıların ağız boşluğunun immunoloji, mikrobioloji və antioksidant sisteminin statusunun öyrənilməsi;
4. Təbii, o cümlədən apipreparatların parodontitin müalicəsində effektivliyinin eksperimental tətqiqi və qiymətləndirilməsi;
5. Yeni təbii dərman preparatının effektivliyinin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə klinik tədqiqatların aparılması;
6. Təbii, o cümlədən apipreparatların effektivliyinin laborator (biokimyəvi, mikrobioloji) qiymətləndirilməsi;
7. Alınan nəticələr əsasında idmançıların müxtəlif növ stomatoloji yardıma olan təlabatının öyrənilməsi.

Elmi yenilik:

- İdmançılar arasında stomatoloji xəstəliklərin qiymətləndirilməsi üzrə dispanserizasiya tədbirlərinin hazırlanması və tətbiqi;
- İdmançılarda fiziki gərginliyin səviyyəsindən asılı olaraq ağız boşluğu orqan və toxumalarında spesifik dəyişikliklərin müəyyənləşdirilməsi;
- Gənc idmançılar arasında yuvenil gingivitin, tez progressivləşən parodontitin və ağız boşluğu selikli qışasının xəstəliklərinin inkişafına səbəb olan faktorların və risk qruplarının müəyyənləşdirilməsi;

- İdmançılar arasında parodont və selikli qişa xəstəliklərin yayılma dərəcəsinin və intensivliyinin müəyyənləşdirilməsi;
- İdmançıların ağız boşluğunun immunoloji faktorlarının reaktivliyinin və mikrobiosenozunun qiymətləndirilməsi.

Praktiki əhəmiyyəti:

Təvsiyələr idmançının sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və onun yeni təlim proseslərinə təsiri nəzərə alınmaqla tətbiq olunacaqdır.

İdmançılar arasında əsas stomatoloji xəstəliklərin və onların ağırlaşmalarının əmələ gəlməsinin səbəblərinin və risk qruplarının ayırd olunması, onlarda profilaktika tədbirlərinin təşkilində mühüm rol oynayacaq.

İdmançıların orqanizminin ümumi vəziyyətilə ağız boşluğunda baş verən patoloji proseslər arasında qabaqcıl qarşılıqlı əlaqələrin aşkarlanması. İdmançıların əmək qabiliyyətinin yüksəldilməsi, stomatoloji statuslarının korreksiyası üçün kompleks müalicə və reabilitasiya üçün təvsiyələrin hazırlanması.

İşin aprobasiyası.

Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı konfranslarda müzakirə edilmişdir:

Family health in the xxi century (of the XVI International Scientific Conference 24.aprel-4 may 2012 Budarest, Hungary) Part I, Budapest-Perm, 2012; Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin anadan olmasının 115 illiyinə həsr edilmiş konfrans. Dissertasiya işi ATU-nun ortopedik stomatologiya kafedrasının 01 iyul 2014-cü il tarixli (protokol №1) və FD 03.015 Dissertasiya Şurası nəzdindəki Aprobasiya Şurasının 21 oktyabr 2014-cü il tarixli (protokol №10) iclaslarında geniş müzakirədən keçmişdir.

Publikasiyalar. Dissertasiyanın mövzusu üzrə 14 elmi iş çap olunmuşdur.

İşin həcmi və strukturu

Dissertasiya giriş hissədən, terminlərin şərti qısaldılmış göstəricilərindən, ədəbiyyat icmalından, şəxsi tədqiqatlardan və onların

müzakirəsindən, nəticələr, praktik tövsiyələr və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Ədəbiyyat siyahısı 175 mənbədən ibarətdir.

Dissertasiya işinə 20 cədvəl və 23 diaqram, 26 şəkil daxil edilmişdir. İş cəmi 141 səhifədən ibarətdir.

Müdafiyyə çıxarılan əsas müddəalar

1. Praktiki tövsiyələr professional idmançıların sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və onun yeni təlim proseslərinə təsiri nəzərə alınmaqla tətbiq olunur.
2. İdmançılar arasında əsas stomatoloji xəstəliklərin və onların ağırlaşmalarının əmələ gəlməsinin səbəblərinin və risk qruplarının ayırd olunması, onlarda profilaktika tədbirlərinin təşkilində mühüm rol oynayır.
3. İdmançıların orqanizminin ümumi vəziyyətilə ağız boşluğunda baş verən patoloji proseslər arasında qabaqcıl qarşılıqlı əlaqələr aşkarlanır.

İdmançıların əmək qabiliyyətinin yüksəldilməsi, stomatoloji statuslarının korreksiyası üçün kompleks bioloji neytral vasitələrin müalicə və reabilitasiya üçün tətbiqi məqsədə uyğundur.

Material və metodlar **İdmançılarda parodontoloji statusun təyini, kliniki və laborator tədqiqat üsulları.**

Tədqiqatın vəzifələrini və məsələlərini həll etmək çoxmərhələli proqramı hazırlanmışdır. Tədqiqatın ilk mərhələsində 115-i cavan, 220-si yetkin və 140-ı veteran olmaqla tərəfimizdən 475 idmançı üzərində müşahidə və müayinələr aparılmış onların ağız boşluqlarının selikli qişasında iltihabi prosesin yayılma dərəcəsi müəyyənləşdirilmiş və onların arasında ümumilikdə dilin ərpli olması, şişkinliyi, dodağın quruluğu və stomatitin rast gəlinməsi say və faizlə müəyyənləşdirilmişdir.

Tədqiqatın digər mərhələsində isə bu 475 idmançıların yaş qruplarına görə KPC indeksi və kariyesin yayılması faizlə hesablanmış və könüllü olaraq tədqiqata cəlb olunmuş digər 475 idmançı olmayan şəxslərin uyğun KPC indeksi və kariyesin yayılması göstəriciləri ilə müqayisə olunmuşdur.

Tərəfimizdən idmançılar arasında parodontit və gingivitin yayılma xarakterinin qiymətləndirilməsi də icra edilmişdir ki, bu məqsədlə tədqiqatın ilk mərhələsində tərəfimizdən yaşı 23-dən yuxarı 360 peşəkar idmanla məşğul olan və eyni sayda eyni yaş qrupuna aid adi həyat təzi keçirən kişilər götürülmüşdür. Müayinə obyektini olan şəxslərin hamısının kişi götürülməsinin səbəbi qadınların həyat dövrlərində baş verən hormonal pozğunluqların onların parodontlarına təsirinin bizim tədqiqatın nəticələrinə təsir göstərməməsidir.

İdmançılar arasında parodont toxumalarının müalicəyə ehtiyac dərəcəsini öyrənmək məqsədilə isə tərəfimizdən 115-i yaşı 23-ə qədər olan yeniyetmə, 220-si yaşı 24-32 arası olan yetkin və 140-ı 32 yaşdan yuxarı olan veteran idmançılar qrupları olmaqla cəmi 475 idmançı müayinələrə cəlb olunmuşdur və onlar arasında hər qrup üzrə neçə % şəxslərdə sağlam parodont toxumalarının, dişətlərindən qanaxma, diş daşları, 4-5mm-lik parodontal ciblər və 6mm daha dərin patoloji parodontal ciblərin rast gəlinməsi hesablanmışdır. Tədqiqatın ikinci mərhələsində isə müayinələrin nəticələrinə əsasən qeyd olunan yaş qrupları üzrə idmançıların parodontal müalicəyə ehtiyac dərəcəsi CPITN indeksilə hesablanmışdır.

Təbii preparatların idmançılarda ağız boşluğunun gigiyenik vəziyyəti və diş ətinə təsirinin müqayisəli qiymətləndirilməsi məqsədilə tərəfimizdən 55 idmançı üzərində müayinə, müalicə və müşahidələr aparılmışdır. Qeyd olunan 55 idmançının 14-ünün ağız boşluğu zəfəranın yağlı ekstraktı, 14-ünün “Apibalzam I”-lə, digər 14-nün Balzam Qranatla və qalan 13-ünün ağız boşluğu isə Solident məhlulu ilə 3 ay ərzində aplikasiya olunmaqla sağlamlaşdırıcı tədbirlərə cəlb olunmuşlar. Bu qruplardakı idmançılarda adı çəkilən təbii preparatlarla müalicəyə başlamamış, başladıqdan 10 gün, 1 ay və 3 ay sonra olmaqla 4 dəfə stomatoloji SBI və PHP indeksləri qrup üzrə hesablanmışdır.

Təbii preparatların idmançıların ağız boşluğunun immunoloji göstəricilərinə təsirinin müqayisəli qiymətləndirilməsi məqsədilə tərəfimizdən 55 idmançı şəxs tədqiqat obyektini kimi cəlb olunmuşdur. Onlar 4 qrupa bölünmüşlər: I - 14 nəfərinin ağız boşluğu yağda ekstraktı ilə, II - 14 nəfərinin “Apibalzam I”-lə, III - 14 nəfərinin ağız boşluğu Balzam Qranatla və qalan 13 nəfərinin isə Solident məhlulu ilə 3 ay ərzində aplikasiya edilmişdir. Qeyd olunan müalicə qruplarından müalicəyə başlamamışdan, müalicənin 1 və 3 aylığında ağız suyu nümunələri götürülmüş və ATU-nun biokimyəvi laboratoriyasına göndərilmiş və mütəxəssislərə bioloji materiallardakı S-IgA və

miqdarının hesablanması tapşırılmışdır. “Apibalzam 1”-in parodontit zamanı parodontun yumşaq toxumalarına müalicəvi təsir effektivliyini aydınlaşdırmaq üçün adadovşanları üzərində təcrübələr qoyulmuşdur. Bu məqsədlə çəkisi (2,0-3,0 kq) arasında olan 45 ədəd adi dovşan götürülmüşdür. Təcrübə heyvanları vivariumda sırf fizioloji qida qarışığı ilə qidalandırılmış və eyni şəraitdə saxlanılmışdır. Təcrübə heyvanlarının hamısında parodontitin eksperimental modeli yaradılmışdır. Eksperimental parodontit modelləşdirildikdən sonra tədqiqatın 7-ci günü liqatura açıldı və parodont toxumalardan biopstat götürülərək onlarda yaranan struktur və metabolik prosesləri öyrənmək məqsədilə toxuma nümunələri patohistoloji müayinəyə təqdim olunmuşdu.

Alınmış ədədi verilənlər müasir tələbləri nəzərə almaqla statistik metodlarla işlənmişdir. Qrup göstəriciləri üçün orta qiymətlər (M), onların standart xətası (m), sıraların minimal (min) və maksimal (max) qiymətləri, həmçinin qruplarda keyfiyyət göstəricilərinin rastgəlmə tezliyi müəyyən edilmişdir.

TƏDQIQATIN NƏTİCƏLƏRİ VƏ ONLARIN MÜZAKİRƏSİ

Tədqiqat zamanı ümumi 475 idmançıdan 195-ində dilin ərpili olması müşahidə olunmuşdur ki, bu da ümumi idmançıların 41,1±2,3%-ni təşkil etmişdir. Dilin iltihabi proseslərlə əlqədar şişkinliyi isə 68 idmançıda müşahidə olunmuşdur ki, bu ümumi şəxslərin 14,3±1,6%-ni əhatə etmişdir. Müayinə olunan ümumi idmançıların 273 nəfərində dodağın quruluğu və qalan 228 nəfərində isə stomatit əlaqmətləri müşahidə olunmuşdur ki, bu da ümumi idmançıların uyğun olaraq, 57,5±2,27% və 48,0±2,3%-i olmuşdur. Bu göstəricilər onu göstərir ki, idmançıların arasında dilin və dodağın iltihabi dəyişikliklərinə geniş rast gəlinir. İdmançıların selikli qişasında iltihabın təzahür dərəcəsi də tərəfimizdən araşdırılmışdır və bu istiqamətdə araşdırmalar aparılmışdır. Müayinə etdiyimiz 475 idmançıdan 115-i cavanlar olmuşdur ki, onlardan 71 nəfərində yəni 61,7±4,5%-ində ağız boşluğu selikli qişalarında heç bir iltihabi dəyişikliyə rast gəlinmədiyi halda, 34 nəfərində iltihabi dəyişikliklərin mötədil, 10 nəfərində isə aydın forması təzahür etmişdir ki, bu da qrup üzrə uyğun olaraq, 29,6±4,3% və 8,7±2,6% olmuşdur.

Qeyd olunan 475 idmançı üzərində apardığımız kariyesin yayılması və KPÇ indeksi üzrə hesablamalar zamanı isə 115 nəfərdən ibarət cavan idmançıların qrupunda kariyesin yayılması 76,5±1,95%, KPÇ indeksinin hər

şəxsə düşən orta göstəricisi isə kariyes- 3,37, plomb- 0,60 və diş çəkilməsi- 0,43 olmaqla, 4,39+0,31 olmuşdur. 220 idmançıdan ibarət yetkin qrupda isə kariyesin yayılması 91,4+1,29%, KPC indeksi üzrə göstəricilər isə hər şəxsə orta olaraq, K-3,58, P-0,71 və Ç-0,53 olmaqla 4,82+0,24 müəyyənləşdirilmişdir. Veteran idmançılar qrupunu təşkil edən 140 nəfər üzərində aparılan müayinələr zamanı isə kariyesin yayılması 92,1+1,23%, K-4,26, P-0,57 və Ç-0,79 olmaqla KPC indeksinin bu qrupda hər şəxsə düşən orta göstəricisi isə 5,62+0,16 olmuşdur.

Müayinələr zamanı ümumi 475 idmançılarda kariyesin yayılmasının göstəricisi 88,0+1,49%, KPC indeksinin göstəricisi isə hər fərd üçün K-3,73, P-0,64 və Ç-0,58 olmaqla 4,95+0,14 olmuşdur. Müqayisə üçün müayinə və müşahidələrə cəlb olunmuş idmanla məşğul olmayan digər 475 nəfərlik nəzarət qrupunda isə kariyesin yayılması 74,9+1,99% olmuşdur ki, bu da ümumi idmançılardan bir qədər artıq olsa da, cavan idmançılara demək olar ki, bərabər, yetkin və veteran idmançılardan 1,5 dəfəyə qədər azdır.

Parodont toxumalarının daha ağır patologiyası olan və 6mm və daha dərin patoloji ciblərlə müşayiət olunan ağır parodontit peşəkar idmançılar qrupunda 38 nəfər aşkarlanaraq 10,6±1,62%-ni təşkil etdiyi halda, adi həyat tərzini keçirən şəxslərdə cəmi 20 nəfərdə bu patologiyaya rast gəlməmişdir və bu qrupun 5,6±1,21%-ni əhatə edərək peşəkar idmanla məşğul olan şəxslər qrupundan 2 dəfəyə qədər az olmuşdur (Cədv. 1.)

Cədvəl 1.

Parodont xəstəliklərinin peşəkar idmançılarda yayılması.

Parodontun vəziyyəti	Müayinə olunanlar			
	Peşəkar idmançılar		Adi həyat tərzini keçirənlər.	
	say.	%-lə	say.	%-lə
Sağlam parodont	45	12,5±1,74	75	20,8±2,14
Gingivit	75	20,8±2,14	122	33,9±2,49
Parodontitin ağır dərəcəsi	110	30,6±2,43	88	24,4±2,27
Parodontitin orta dərəcəsi	92	25,6±2,30	55	15,3±1,90
Parodontitin ağır dərəcəsi	38	10,6±1,62	20	5,6±1,21
Ümumi.	360	100	360	100

PMA-indeksi üzrə hesablamalırımız zamanı isə 20 nəfərdən ibarət yeniyetmə idmançılar qrupunda PMA indeksinin göstəricisi $23,1\pm 0,19$ olmasına baxmayaraq, eyni sayda şəxslər olan yeniyetmə nəzarət qrupunda bu göstərici bir qədər aşağı, $18,6\pm 0,21$ olmuşdur. 20 nəfərdən ibarət yaş 24-32 arası olan idmançı şəxslər qrupunda bu indeksin göstərici $33,8\pm 0,36$ olduğu halda, eyni sayda adı həyat təzi sürən şəxslərdən ibarət nəzarət qrupunda indeksin göstəricisi nisbətən aşağı, $23,7\pm 0,15$ hesablanmışdır. Eyni sayda 32 yaşdan yuxarı idmançıların nəzarət qrupundakı uyğun yaşlı qrupdakı adı həyat təzi sürən şəxslərlə müqayisəsi zamanı isə PMA indeksinin göstəriciləri uyğun olaraq, $37,4\pm 0,22$ və $29,6\pm 0,27$ kimi hesablanmışdır və qruplar arası dürüslük əmsalı $P<0.001$ müəyyənleşmişdir.

Rasselin parodontal indeksi üzrə hesablamalar zamanı isə 20 nəfərlik yeniyetmə idmançılar qrupunda uyğun indeksin göstəricisi $2,2\pm 0,024$ olduğu halda, eyni sayda adı insanlardan ibarət nəzarət qrupunda bu göstərici bir qədər aşağı $1,4\pm 0,018$ müəyyənleşmişdir.

Yaşı 24-32 arası olan idmançılar qrupunda isə Rassel indeksinin göstəricisi $3,0\pm 0,015$ olmasına baxmayaraq, eyni sayda adı həyat təzi olan şəxslərdən ibarət nəzarət qrupunda bu göstərici $2,0\pm 0,016$ olmuşdur.

20 nəfərdən ibarət digər idmançılar qrupunu təşkil edən yaş 32-dən yuxarı veteran idmançılarda isə uyğun parodontal indeksin göstəricisi $3,4\pm 0,022$, uyğun nəzarət qrupunda isə Rassel indeksinin göstəricisi nisbətən aşağı, $2,4\pm 0,009$ hesablanmış və qruplar arası dürüslük əmsalı $P<0.001$ müəyyənleşdirilmişdir. Bu indeksin göstəricilərinə də diqqət yetirdikdə görürük ki, müayinə etdiyimiz idmançılarda parodontdakı iltihabı proseslər nisbətən inkişaf etmişdir.

140 nəfərdən ibarət yaş 32-dən yuxarı olan veteran idmançılar qrupunda isə cəmi $6,4\pm 2,07\%$ şəxslərdə sağlam parodont toxumalarına rast gəlinə də, $3,6\pm 1,57\%$ hallarda diş ətindən qanaxma və $35,0\pm 4,03\%$ şəxslərdə diş daşlarının olması aşkar olunmuşdur. Bu qrupda $37,1\pm 4,08\%$ hallarda parodontal ciblərin 4-5mm və $17,9\pm 3,24\%$ hallarda isə 6mm və daha dərin patoloji parodontal ciblər aşkarlanmışdır, son iki halda artıq parodontun iltihabı qanaxma və hiperemiya mərhələlərini keçərək destruktiv proseslərin intensivləşməsilə müşayiət olunmuşdur. Yuxarıda qeyd olunan bütün yaş qruplarını özündə birləşdirən ümumi 475 nəfər idmançıda isə ümumilikdə $22,3\pm 1,91\%$ hallarda sağlam parodont,

22,1±1,90% hallarda dişətindən qanaxma halları, 30,3±2,11% idmançılarda diş daşlarının yaranması, 17,5±1,74% şəxslərdə parodontal ciblərin 4-5mm olması və 7,8±1,23 % idmançılarda isə parodontal ciblərin daha da dərinləşərək 6mm və daha dərin olması müşahidə olunmuşdur. Əldə olunan rəqəmsal göstəricilərə əsaslanaraq qeyd edə bilərik ki, yeniyetmə yaşı 23-ə kimi olan idmançılar qrupunda parodont patologiyaları əsasən diş ətinə əhatə etsə də, qruplar üzrə yaş artdıqca parodontun daha destruktiv xarakterli patologiyaların inkişafı nəzərə çarpır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yeniyetmələrdə parodontun yüngül patologiyalarının əsas səbəbi əsasən hormonal və konstitusion səbəblərlə əlaqədar olduğu halda, yaşlı, təcrübəli və daha çox gərginliyə məruz qalan idmançılarda meydana gələn parodontu destruktiv patologiyaları əsasən orqanizmdə kumulyasiya olunan dəyişikliklərin kompensasiya olunmamasıyla əlaqədar meydana çıxırlar.

140 nəfərdən ibarət yaşı 32-dən yuxarı olan veteran idmançılar qrupunda isə cəmi 6,4±2,07% şəxslərdə sağlam parodont toxumalarına rast gəlinərsə də, 3,6±1,57% hallarda diş ətindən qanaxma və 35,0±4,03% şəxslərdə diş daşlarının olması aşkar olunmuşdur. Bu qrupda 37,1±4,08% hallarda parodontal ciblərin 4-5mm və 17,9±3,24% hallarda isə 6mm və daha dərin patoloji parodontal ciblər aşkarlanmışdır, son iki halda artıq parodontun iltihabı qanaxma və hiperemiya mərhələlərini keçərək destruktiv proseslərin intensivləşməsilə müşayiət olunmuşdur. Yuxarıda qeyd olunan bütün yaş qruplarını özündə birləşdirən ümumi 475 nəfər idmançıda isə ümumilikdə 22,3±1,91% hallarda sağlam parodont, 22,1±1,90% hallarda dişətindən qanaxma halları, 30,3±2,11% idmançılarda diş daşlarının yaranması, 17,5±1,74% şəxslərdə parodontal ciblərin 4-5mm olması və 7,8±1,23% idmançılarda isə parodontal ciblərin daha da dərinləşərək 6mm və daha dərin olması müşahidə olunmuşdur. Əldə olunan rəqəmsal göstəricilərə əsaslanaraq qeyd edə bilərik ki, yeniyetmə yaşı 23-ə kimi olan idmançılar qrupunda parodont patologiyaları əsasən diş ətinə əhatə etsə də, qruplar üzrə yaş artdıqca parodontun daha destruktiv xarakterli patologiyaların inkişafı nəzərə çarpır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yeniyetmələrdə parodontun yüngül patologiyalarının əsas səbəbi əsasən hormonal və konstitusion səbəblərlə əlaqədar olduğu halda, yaşlı, təcrübəli və daha çox gərginliyə məruz qalan idmançılarda meydana gələn parodontu destruktiv patologiyaları əsasən orqanizmdə kumulyasiya olunan dəyişikliklərin kompensasiya olunmamasıyla əlaqədar meydana çıxırlar.

Qeyd olunan qruplar üzrə CPİTN indeksinə əsasən ümumi şəxslərin gigiyenik və müalicə tədbirlərinə tədbirlərə ehtiyac dərəcəsini müəyyənləşdirərkən yaşı 23-ə qədər olan yeniyetmələrdə gigiyenik tədbirlərə ehtiyac $20,9\pm 3,79\%$ şəxs əhatə etdiyi halda, $26,1\pm 4,09\%$ şəxslərdə parodontal müalicə tədbirlərinə ehtiyac yaranmışdır. Bu qrupda diş daşlarının kənarlaşdırılmasına ehtiyac $26,1\pm 4,09\%$ xəstələri əhatə etdiyi halda kompleks müalicəyə ehtiyac qalmamışdır (Cə.d.2).

Cədvəl 2.

CPİTN indeksinə əsasən idmançılarda parodontopatiyaların yayılması (%)

Yaş qrupları	Qruplar üzrə müayinə olunanların sayı	Müayinə olunanlar, %-lə				
		Sağlam parodont	Dişətində ən qanaxma	Diş daşları	Parodontal ciblər	
					4-5mm	6mm və daha dərin
Yaşı 23-ə kimi	115	$53,0\pm 4,65$	$20,9\pm 3,79$	$26,1\pm 4,09$		0
Yaşı 24-32 arası	220	$16,4\pm 2,49$	$34,5\pm 3,21$	$29,5\pm 3,08$	$4,1\pm 2,35$	$5,5\pm 1,53$
32 yaş və daha artıq	140	$6,4\pm 2,07$	$3,6\pm 1,57$	$35,0\pm 4,03$	$7,1\pm 4,08$	$17,9\pm 3,24$
Ümumi	475	$22,3\pm 1,91$	$22,1\pm 1,90$	$30,3\pm 2,11$	$7,5\pm 1,74$	$7,8\pm 1,23$

220 nəfərdən ibarət 24-32 yaşlı idmançılardan təşkil olunmuş qrupda isə gigiyenik tədbirlərə ehtiyac dərəcəsi $34,6\pm 3,21\%$, parodontal yardıma ehtiyac $49,1\pm 3,37\%$, diş daşlarının təmizlənməsi $43,6\pm 3,34\%$ və ümumi kompleks müalicə tədbirlərə ehtiyac dərəcəsi isə $5,5\pm 1,53\%$ idmançıları əhatə etmişdir.

140 idmançıdan ibarət yaşı 32-dən yuxarı, veteranlar qrupunda isə gigiyenik tədbirlərə ehtiyac dərəcəsi $3,6\pm 1,57\%$, parodontal yardıma

90,0±2,54%, diş daşlarının kənarlaşdırılmasına 72,1±3,79% və ümumi kompleks müalicə tədbirlərinə ehtiyac isə 17,9±3,24% şəxsləri əhatə etmişdir. Ümumilikdə 475 idmançının yaşından asılı olmayaraq hamısını götürdükdə isə onlarda gigiyenik tədbirlərə ehtiyac dərəcəsi 22,1±1,90%, parodontal müalicələrə ehtiyac 55,6±2,28%, diş daşlarının təmizlənməsinə 47,8±2,29% və ümumi kompleks tədbirlərə ehtiyac dərəcəsi isə 7,8±1,23% olmuşdur.

Alınmış nəticələr göstərir ki, aşağı yaş qrupundakı yeniyetmə idmançıların əsasən gigiyenik və diş əti patologiyaları ilə əlaqədar müalicə tədbirlərinə ehtiyacı olsa da, yuxarı yaş qrupları üzrə hesablamalar zamanı isə onların əsasən parodontal yardıma ehtiyaclarının olması ortaya çıxır. Təbii preparatların idmançılarda ağız boşluğunun gigiyenik vəziyyəti və diş ətinə təsirinin müqayisəli qiymətləndirilməsi məqsədilə tərəfimizdən 55 idmançı üzərində müayinə, müalicə və müşahidələr aparılmışdır. Qeyd olunan 55 idmançının 14-ünün ağız boşluğu zəfəranın yağlı ekstraktı, 14-ünün “Apibalzam 1”-lə, digər 14-nün Balzam Qranatla və qalan 13-ünün ağız boşluğu isə Solident məhlulu ilə 3 ay ərzində aplikasiya olunmaqla sağlamlaşdırıcı tədbirlərə cəlb olunmuşlar. Bu qruplardakı idmançılarda adı çəkilən təbii preparatlarla müalicəyə başlamamış, başladıqdan 10 gün, 1 ay və 3 ay sonra olmaqla 4 dəfə stomatoloji SBI və PHP indeksləri qrup üzrə hesablanmışdır.

Müayinə və hesablamalar zamanı ağız boşluğu zəfəranın yağlı ekstraktı ilə işlənmiş 14 nəfərlik qrupda müalicəyə başlamamışdan əvvəl SBI gigiyenik effektivlik indeksinin göstəricisi 45,1±1,17 olduğu halda müalicəyə başladıqdan 10 gün sonra bu göstərici 18,0±0,90-a, 1 ay sonra 11,5±0,56-ya enmiş, 3 ay sonra isə 13,7±0,82-də stabilləşmişdir. Ağız boşluqları “Apibalzam-1”-lə aplikasiya olunan 14 nəfərlik qrupda isə müalicəyə başlamamışdan bu indeksin göstəricisi qrup üzrə 43,5±0,83 olmuş, irriqasiyalara başladıqdan 10 gün sonra 19,4±1,07-ə, 1 ay sonra isə 12,8±0,90-a qədər azalmış, 3 ay sonra isə 15,2±0,60 olmuşdur(Cədvəl 12). Ağız boşluqları Balzam Qranatla irriqasiya olunan 3-cü qrupdakı idmançılarda isə SBI indeksinin orta göstəricisi müalicə tədbirlərinə keçməzdən qabaq 40,8±0,71 olduğu halda, müalicəyə başladıqdan 10 gün sonra əhəmiyyətli dərəcədə azalaraq, 25,7±0,53-ə enmiş, müalicənin 1 və 3 aylarında isə daha da enərək, uyğun olaraq, 23,5±0,51 və 21,6±0,54 olmuşdur.

Ağız boşluğu Solident məhlulu ilə aplikasiya olunan sonuncu 13 nəfərlik qrupda isə müalicəyə başlamamışdan SBI indeksinin orta göstəricisi 44,0±0,65 olmasına baxmayaraq, müalicəyə başladıqdan 10 gün

sonra indeksin göstəricisi $30,3 \pm 0,72$ -ə enmiş, 1 və 3 ay sonra isə uyğun olaraq $26,4 \pm 0,77$ və $26,9 \pm 0,79$ -a qədər enmişdir. Alınan nəticələr göstərir ki, SBI indeksi üzrə diş ətlərinin iltihabı prosesləri zamanı təbii preparatlar effektivdirlər və əlavə təsirləri çox azdır.

14 nəfərdən ibarət, ağız boşluğu “Apibalzam-1”-lə aplikasiya olunan II qrupda müalicədən qabaq *Streptococcus* spp. nümayəndələrinə 13 nəfərdə yəni, $92,9 \pm 6,7\%$ şəxslərdə rast gəlinməsinə baxmayaraq, dərmanın tətbiqinin 3 aylığında 12 nəfərdə ($85,7 \pm 9,0\%$) aşkarlanmışdır. II qrupda *Neisseria* növlərinin rast gəlinməsi isə müalicədən qabaq bütün şəxslərdə olsa da, “Apibalzam 1”-in tətbiqindən bu göstərici sonra 2 dəfəyə qədər azalaraq, $42,9 \pm 12,8\%$ (6 nəfər) olmuşdur. *Candida* spp. nümayəndələrinin II qrup üzrə aşkarlanması isə müalicədən qabaq $35,7 \pm 12,4\%$ (5 nəfər) şəxsi əhatə etmişdirsə, “Apibalzam 1”-in istifadəsindən sonra cəmi 2 nəfərdə aşkarlanmışdır ki, bu da qrupun $14,3 \pm 9,0\%$ -ni təşkil etmişdir. II qrup üzrə *Fusobacterium* nümayəndələrinin rast gəlinməsi isə müalicədən qabaq $42,9 \pm 12,8\%$ yəni 6 nəfər olmuşdursa müalicədən sonra azalaraq cəmi 1 nəfərdə ($7,1 \pm 6,7\%$) müəyyənləşdirilmişdir.

Bu qrupda *Peptostreptococcus* spp. nümayəndələrinə müalicədən qabaq müayinə olunan idmançıların $14,3 \pm 9,0\%$ -də, yəni 2 şəxsdə aşkarlansa da müalicədən sonra bu qrupda heç aşkarlanmamışdır (Cədv. 3).

Cədvəl 3.

“Apibalzam 1”-in ağız boşluğunun mikrobiosenozuna təsiri (n=14).

Mikroorqanizmlər	Müalicədən əvvəl		Müalicədən sonra	
	Sayla	Tezlik %-lə	Sayla	Tezlik %-lə
<i>Streptococcus</i> spp.	13	$92,9 \pm 6,7$	12	$85,7 \pm 9,0$
<i>Neisseria</i> spp.	14	100	6	$42,9 \pm 12,8^{**}$
<i>Candida</i> spp.	5	$35,7 \pm 12,4$	2	$14,3 \pm 9,0$
<i>Fusobacterium</i> spp.	6	$42,9 \pm 12,8$	1	$7,1 \pm 6,7^*$
<i>Bacteroides</i> spp.	4	$28,6 \pm 11,7$	2	$14,3 \pm 9,0$
<i>Lactobacillus</i> spp.	6	$42,9 \pm 12,8$	8	$57,1 \pm 12,8$
<i>Peptostreptococcus</i> spp.	2	$14,3 \pm 9,0$	0	0

Qeyd: qruplararası dürüstlük əmsalı: *- $p < 0,05$, **- $p < 0,01$.

Bacteroides spp. nümayəndələrinə bu qrupda “Apibalzam 1”-in tətbiqindən qabaq $28,6 \pm 11,7\%$ şəxsədə (4 nəfərdə) rast gəlinsə də,

müalicədən sonra cəmi 2 nəfərdə aşkarlanmışdır ki, bu da qrupun 14,3±9,0%-ni təşkil etmişdir. *Lactobacillus* növlərinə II qrupda rast gəlinmə isə müalicədən əvvəl 6 nəfər (42,9±12,8%) idisə, “Apibalzam 1”-dən sonra bir qədər çox 8 nəfərdə (57,1±12,8%) aşkarlanmışdır. Alınan nəticələr göstərir ki, adı çəkilən təbii preparatların ağız boşluğunun mikrobiosenoza geniş təsir imkanları vardır. Bu onların tərkibinin təbii antioksidant və antiseptiklərlə zəngin olduğunun göstəricisidir. Onların fəaliyyəti nəticəsində müayinə və müalicə obyektinə olan 55 idmançının hamısında ağız boşluqlarında müsbət yönümlü dəyişikliklər olması, yaraların və diş ətinin iltihabi dəyişikliklərinin tez zamanda aradan qalxması müşahidə olunmuşdur.

Ağız boşluğu “Apibalzam 1”-lə işlənən II 14 nəfərlik idmançı qrupunda isə ağız suyu nümunələrində təbii preparatın tətbiqindən qabaq katalaza fermentinin aktivliyi 1,13±0,045 mkkat/l olmasına baxmayaraq, müalicəyə başladıqdan 10 gün sonra bu göstərici qalxaraq, 2,9±0,015 mkkat/l-ə çatmışdır. Qrup üzrə malondialdehidin miqdarı isə müalicədən qabaq 0,53±0,005 mkmol/l olsa da, müalicədən sonra normal göstəricilərə yaxınlaşaraq, 0,42±0,003 mkmol/l olmuşdur.

Ağız boşluğu Solident məhlulu ilə yaxalanan qalan 13 nəfərdə isə müalicədən qabaq katalaza fermentinin aktivlik miqdarı 0,91±0,006 mkkat/l olmasına baxmayaraq, müalicədən sonra bu göstərici artaraq, 3,5±0,044 mkkat/l-ə qalxmışdır. Bu qrup üzrə malondialdehidin ağız sularındakı orta miqdarı isə müalicədən qabaq 0,45±0,003 mkmol/l olduğu halda, Solidentin tətbiqindən sonra azalaraq, 0,39±0,004 mkmol/l olmuşdur. Ümumi zülalın bu qrupdakı idmançılardan alınan ağız suyu nümunələrində isə Solidentin tətbiqindən qabaq 2,3±0,009 q/l olduğu halda, onun tətbiqindən sonra azalaraq 1,6±0,010 q/l-ə enmişdir. Bu qrupda ağız suyu nümunələrində superoksiddismutaza fermentinin miqdarı isə müalicədən qabaq 1,2±0,059 TV/ml olmasına baxmayaraq, preparatın tətbiqindən sonra normalara yaxınlaşaraq, 2,2±0,032 TV/ml-ə qalxmışdır.

Adi dovşanların diş əti 3 qatdan: epitel, xüsusi və əzələ qatlarından ibarət olması haqqında ədəbiyyatda məlumatlar vardır və bu sahənin öyrənilməsi üçün bir çox tədqiqatlar aparılmışdır. Bizim aldığımız nəticələr də əvvəlki tədqiqatların nəticələrini bir daha təsdiqlədi. Lakin insanlardan fərqli olaraq, adi laboratoriya dovşanının diş ətlərində eninəzolaqlı əzələ liflərindən ibarət qatın mövcudluğu həmin heyvanın qida tərkibi, qidalanma xarakteri, diş və dişətrafi toxuma kompleksinin özünəməxsus morfofunksional xüsusiyyətləri ilə izah edilir. Tərəfimizdən aparılan eksperimental tədqiqatların sonuncu, 28-ci günündə aparılmış histoloji və

histomorfoloji makro-mikroskopik tədqiqatlar “Apibalzam 1”-lə müalicə almış və agiz bosluğu irriqasiya olunan təcrübə heyvanlarında parodontun yumşaq toxumalarının morfofunksional xüsusiyyətləri ilə yanaşı, əldə edilən histokimyəvi parametrlərinin də intakt diş əti göstəricilərindən, demək olar ki, az fərqlənməsi aşkar olunmuşdur.

NƏTİCƏLƏR

1. Parodont toxumalarının iltihabi xəstəliklərin ən ağır formalarının yayılma səviyyəsi idmançılarda $10,6 \pm 1,62\%$, adi həyat tərzini keçirən şəxslərdə isə $5,6 \pm 1,21\%$ təşkil etmişdir.
2. PMA-indeksi üzrə hesablamalarımız zamanı 20 nəfərdən ibarət yeniyetmə idmançılar qrupunda PMA indeksinin göstəricisi $23,1 \pm 0,19$ olmasına baxmayaraq, eyni sayda yeniyetmə nəzarət qrupunda isə bu göstərici bir qədər aşağı, $18,6 \pm 0,21$ olmuşdur.
3. Ağız boşluqları “Apibalzam 1”-lə aplikasiya olunan qrupda müalicəyə başlamamışdan SBI indeksinin göstəricisi qrup üzrə $43,5 \pm 0,83$ olmuş, irriqasiyalara başladıqdan 10 gün sonra $19,4 \pm 1,07$ -ə, 1 ay sonra $12,8 \pm 0,90$ -a, 3 ay sonra isə $15,2 \pm 0,60$ olmuşdur.
4. “Apibalzam 1”-lə ağız boşluğu aplikasiya olunan idmançıların ağız suyu nümunələrində müalicəyə başlamamışdan qabaq S-IgA-nın miqdarı $0,44 \pm 0,002$ q/l olmuş, dərmanın tətbiqindən 1 ay sonra $0,28 \pm 0,002$ q/l, 3 ay sonra isə $0,30 \pm 0,002$ q/l olmuşdur.
5. *Candida spp.* nümayəndələrinin II qrup üzrə aşkarlanması müalicədən qabaq $35,7 \pm 12,4\%$ (5 nəfər) şəxsi əhatə etmişdirsə, “Apibalzam 1”-in istifadəsindən sonra cəmi 2 nəfərdə aşkarlanmışdır ki, bu da qrupun $14,3 \pm 9,0\%$ -ni təşkil etmişdir.
6. Ağız boşluğu “Apibalzam 1”-lə işlənən idmançı qrupunda ağız suyu nümunələrində təbii preparatın tətbiqindən qabaq katalaza fermentinin aktivliyi $1,13 \pm 0,045$ mkkat/l olmasına baxmayaraq, müalicəyə başladıqdan 10 gün sonra bu göstərici qalxaraq, $2,9 \pm 0,015$ mkkat/l-ə çatmışdır.

PRAKTİKİ TÖVSIYYƏLƏR

1. Tövsiyələr idmançının sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və onun yeni təlim proseslərinə təsiri nəzərə alınmaqla hazırlanmışdır.
2. İdmançılar arasında əsas stomatoloji xəstəliklərin və onların ağırlaşmalarının əmələ gəlməsinin səbəblərinin və risk qruplarının ayırd olunması, onlarda effektiv profilaktika tədbirlərinin təşkilində mühüm rol oynamışdır.
3. İdmançıların orqanizminin ümumi vəziyyəti və ağız boşluğunda baş verən patoloji dəyişikliklər arasında qarşılıqlı əlaqələr aşkarlanmışdır.
4. İdmançıların əmək qabiliyyətinin yüksəldilməsi, stomatoloji statuslarının korreksiyası üçün kompleks müalicə və reabilitasiya üçün tövsiyələr hazırlanmışdır.

ÇAP OLUNMUŞ İŞLƏRİN SIYAHISI

1. Концепции патогенеза, профилактики и лечения «индикаторных» стоматологических заболеваний у спортсменов //FAMILY HEALTH IN THE XXI CENTURY (of the XVI International Scientific Conference 24.aprel-4 may 2012 Budarest, Hungary) Part I, Budapest-Perm, 2012.стр.27-28
2. Факторы риска заболеваний полости рта у спортсменов //Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin anadan olmasının 115 illiyinə həsr edilmiş konfransın materialları, Bakı-2012, səh. 143-144 (həmmüəl. Naciyev C.Q.)
3. Состояние адаптационных возможностей органов и тканей полости рта в зависимости от функционального состояния спортсменов //«Актуальные вопросы детского возраста» материалы научно-практической конференции с международным участием, посвященной к 20-летию открытия стоматологического факультета в ГБОУ ВПО СОГМА

Минздрава России, Владикавказ, 3 июня 2013, стр. 46 (соавт. Мамедов Х.З., Гусейнова С.Т.)

4. Peşəkar idmançılarda parodontoloji müalicəyə ehtiyacın qiymətləndirilməsi //Sağlamlıq, № 5, Bakı-2013, səh.141-146 (həmmüəl. Səfəraliyev F.R.)
5. İdmançılarda ağız boşluğu selikli qişasının və dişlərin sərt toxumalarının vəziyyətinin qiymətləndirilməsi //Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, № 4, 2013, səh.121-125 (həmmüəl. Səfərov A.M., Nəciyev C.Q.)
6. Эффективность альтернативных методов лечения заболевания пародонта у профессиональных спортсменов //Azərbaycan Tibb Jurnalı, № 4, 2013, səh. 22-27 (соавт.Сафаралиев Ф.Р., Алкишиев К.С.)
7. Коррекция стоматологического статуса на фоне физического и психоэмоционального стресса //Биомедицина, № 4, 2013, стр. 21-25 (соавт. Гаджиев Д.Г., Сафаралиев Ф.Р.)
8. İdmançılarda parodont toxumalarının müxtəlif dərəcəli iltihabi proseslərin yayılmasının qiymətləndirilməsi //Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, № 1, 2014, səh.119-122
9. İdmançılarda parodont toxumaları və ağız boşluğunun gigiyenik vəziyyətinin indekslər üzrə qiymətləndirilməsi //Sağlamlıq, № 1, Bakı-2014, səh.159-163
10. İdmançılarda stomatoloji yardıma ehtiyacın aktuallığı //Azərbaycan Tibb Universiteti əməkdaşlarının elmi tədqiqat işlərinin yekunlarına həsr edilmiş «Təbabətin aktual problemləri» mövzusunda elmi konfransın materialları, 2014, səh.104-105 (həmmüəl. Səfəraliyev F.R., Nəciyev C.Q.)
11. Коррекция нарушений стоматологического статуса у профессиональных спортсменов //Проблемы стоматологии, № 1, 2014, стр. 19-25 (соавт. Сафаралиев Ф.Р.)
12. Təbii preparatların ağız boşluğunun biokimyəvi göstəricilərinə təsiri// Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, № 2, 2014, səh.109-112

13. Propolis əsaslı preparatların peşəkar idmançıların ağız boşluğunun mikrobiosenoza təsiri //Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, № 3, 2014, səh.77-81 (həmmüəll. Məmmədova Ş.Ə., Səfərliev F.R.)
14. Альтернативные методы лечения заболеваний пародонта на фоне развития синдрома перетренированности //Современная стоматология, №5, 2014г.(декабрь) (соавт. Сафаралиев Ф.Р., Мамедов Ф.Ю.)

Бабаев Э.Э.

Распространенность основных стоматологических заболеваний среди спортсменов и повышение эффективности лечебно-профилактических мероприятий.

РЕЗЮМЕ

*Азербайджанский Медицинский Университет
Кафедра ортопедической стоматологии*

Резкое снижение иммунологической реактивности различных органов и систем организма профессиональных спортсменов на фоне интенсивных физических нагрузок приводит к повышению уровня распространенности и интенсивности воспалительных заболеваний тканей пародонта. Согласно показателям индекса выраженные патологические процессы в околозубных тканях относительно часто обнаруживаются у обследуемых уже в младших возрастных группах. Применение в лечебно-профилактических целях биологически нейтральных медикаментозных средств растительного и животного происхождения сопровождалось на фоне перетренированности существенными позитивными изменениями в клинических и лабораторных проявлениях воспалительных заболеваний пародонта. Статистический анализ полученных результатов показал значимое снижение показателей по гигиеническому и пародонтальному индексам, и количественному содержанию в смешанной слюне секреторного иммуноглобулина, причем данная тенденция

прослеживалась на всех этапах исследований и почти во всех группах профессиональных спортсменов.

Развитию и обострению воспалительных заболеваний тканей пародонта у профессиональных спортсменов способствует ухудшение гигиенического состояния полости рта и нарушения в функциональном состоянии местного иммунитета на фоне интенсивных физических и психоэмоциональных нагрузок. Клинические исследования с целью определения степени влияния синдрома перетренированности на состояние полости рта и эффективности предложенных лекарственных средств были проведены среди 60 профессиональных спортсменов-единоборцев, разделенных на четыре группы. Клинические признаки заболеваний пародонта и профилактическая эффективность препаратов были выявлены с помощью пародонтальных и гигиенических индексов. Согласно полученным по исследуемым индексам Федорова-Володкиной, PI, SBI РНР результатам ткани пародонта у профессиональных спортсменов на фоне интенсификации тренировок и повышения нагрузок нередко претерпевают выраженные патологические изменения. Динамическое наблюдение за состоянием околозубных тканей в полости рта обследуемых спортсменов позволило выявить профилактическую и лечебную эффективность применения фитопрепаратов - экстракта шафрана и «Solident», а также комбинированных препаратов на основе прополиса «Апибальзам» и «Бальзам гранатовый» в нейтрализации клинических признаков воспалительных заболеваний пародонта.

Babaev E.E.

The prevalence of major dental diseases among athletes and improving treatment and preventive measures

SUMMARY

Azerbaijan Medical University, Department of Prosthodontics

Marked reduction of the immunological reactivity of various organs and systems of professional athletes on the background of intense physical activities leads to an increase in the prevalence and intensity of inflammatory diseases of the periodontal tissues. According to the index indicant expressed pathological processes in periodontal tissues frequently found already in the examined younger age groups. Use in therapeutic and prophylactic purposes biologically neutral medication of plant and animal origin during overtraining syndrome accompanied by significant positive changes in the clinical and laboratory manifestations of inflammatory periodontal disease. Statistical analysis of the results showed a significant decrease in data of hygiene and periodontal indices, and quantitative content secretor immunoglobulin in the mixed saliva, and this trend could be observed at all stages of research and almost in all groups of professional athletes.

The development and exacerbation of inflammatory diseases of the periodontal tissues from professional athletes contribute to the deterioration of oral hygiene status and impaired functional status of local immunity against the background of intense physical and psycho-emotional stress. Clinical studies to determine the impact of overtraining syndrome on oral health and the effectiveness of proposed drugs were conducted among 60 professional athletes, combat sports, divided into four groups. Clinical signs of periodontal disease and preventive efficacy of drugs were identified with the help of hygiene and periodontal indices. According to results of study using the Fedorov - Volodkina, PI, SBI and PHP index of periodontal tissues from professional athletes on the background of intensified training and increasing loads often undergo expressed pathological changes. Dynamic monitoring of the periodontal tissues in the oral cavity of surveyed athletes revealed prophylactic and therapeutic efficacy of herbal medicines - an extract of saffron and «Solident», as well as combination products based on propolis “Apibalzam 1” and “Balzam granatoviy” in the neutralization of the clinical signs of inflammatory periodontal disease.

Kağız formatı 60x84 ¹/₁₆.
Sifariş 474 Tiraj 100.

Azərbaycan Tibb Universitetinin
mətbəəsində çap edilmişdir.

Tel.: 595-55-76

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

БАБАЕВ ЭЛЬМАР ЭЛЬМАН ОГЛЫ

**Распространенность основных стоматологических заболеваний
среди спортсменов и повышение эффективности лечебно-
профилактических мероприятий.**

3226.01 – Стоматология

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по медицине

БАКУ – 2014